

Öğretmen Adaylarının Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

The Investigation of the Prospective Teachers' Attitudes towards the Individuals with Special Needs In Terms Of Some Variables

DOI= [10.17556/jef.02712](https://doi.org/10.17556/jef.02712)

Dilek YARALI*

Özet

Bu araştırmanın temel amacı öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelemesidir. Bu amaçla 2014-2015 eğitim-öğretim güz yarıyılında Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Eğitim Bilimleri (PDR) ve Sınıf Öğretmenliği programlarında öğrenim gören 209 öğretmen adayına araştırmacı tarafından geliştirilen “özel gereksinimli bireylere yönelik tutum ölçeği” uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları üzerinde sadece cinsiyet ve yakın çevresindeki özel gereksinimli birey türünün bir boyutunda önemli bir etkisinin olduğu diğer değişkenlerin ise anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: özel gereksinimli bireyler, öğretmen adayı, tutum

Abstract

The main purpose of this research is to investigate the prospective teachers' attitudes towards individuals with special needs in terms of some variables. For this purpose the “Attitudes Scale Towards Individuals With Special Needs” developed by researcher was administered on 209 prospective teachers who Turkish teaching, Social Studies teaching, Classroom teaching and education science (PDR) programs at Kafkas University Faculty of Education during the fall semester of 2014-2015 academic year. According to findings obtained from the research, on attitudes towards individuals with special needs of prospective teachers while only in one dimension of scale of gender and types of individuals with special needs in their close environment that studying was an important effect on attitudes, other variables wasn't not have any significant effect.

Key Words: individuals with special needs, prospective teachers, attitude

Giriş

* Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, e-posta:dsyarali44@gmail.com

”Bugün dünya da özel eğitim gereksinimi olan bireylerin sayısal dağılımları, Dünya Sağlık Teşkilatının dünya standartları ölçü olarak belirlenmektedir. Buna göre ülke nüfuslarının %10-12’sinin özel gereksinimi olan bireylerin oluşturduğu vurgulanmaktadır”

(Baykoç Dönmez, 2010: 338). Türkiye’de yapılan TÜİK (2002) istatistiklerine göre ülkemizin nüfusunun %12.29’unu özürülüler oluşturmaktadır http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017. Bu oran toplam nüfus içerisinde küçümsenmeyecek kadar yüksektir.

Özel gereksinimi olan bireylerin, öğrenme süreçleri ve davranış özellikleri bakımından hem diğer bireylerden hem de birbirlerinden bir takım farklılıklar göstermesi kaçınılmazdır. Bu farklılıklar fiziksel olabileceği gibi zihinsel, görme, işitme, süregen hastalıklar vb. şeklinde de olabilir. Sahip olduğu özelliklerine göre özel gereksinimi olan bireylerin eğitim-öğretim sürecinden faydalanmaları değiştiğinden; bazıları eğitim-öğretim sürecinden kısmen ya da tamamen faydalanamayabilirken, bazıları ise toplumdaki diğer bireyler (özel gereksinimi olmayan bireyler) gibi eğitim-öğretim sürecinden faydalanabilirler.

Özel gereksinimli bireyler terimi 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de (1997) özel eğitim gerektiren birey başlığı altında yer almakta ve “çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren bireyi” şeklinde tanımlanmaktadır.

Literatürde tutum kavramının birden fazla tanımı bulunmaktadır. İnceoğlu (2010: 13)’de tutumu “bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir nesne, toplumsal ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve güdülerine (motivation) dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimidir” şeklinde tanımlarken, (Ardıç, 2012: 5)’de “tutumun çağrıştırdıkları ve ilişkili olduğu değişkenler göz önünde bulundurulduğunda tutumun kapsamının insana dair her şey olduğunu söylemek yerinde olacaktır” şeklinde tanımlanmaktadır.

“Halen günümüzde bile engelli bireylere yönelik olumsuz tutum ve davranışların varlığını görebiliyoruz. Bu olumsuz tavır ve tutumların bireyin bu konuda edindiği bilgi ve yakın çevresindekilerin özel gereksinimli çocuklara karşı aldığı tavra göre şekillendiği söylenebilir” (Özgür, 2013: 29). Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu

öğrencileri tarafından model alınırlar. Bu bağlamda öğretmenlerin sınıflarında bulunan özel gereksinimli bireylere yönelik tutum, tavır ve davranışları, bu çocukların sınıf içerisindeki özel gereksinimi olmayan öğrenciler tarafından kabul edilmesinde önemli rol oynar. Nitekim “sınıf öğretmenin kaynaştırma öğrencisine karşı sergilediği olumlu ve kabul edici tutumlar, sınıftaki tüm öğrenciler için model alınacak davranışlar haline gelir” demektedir (Özdemir, 2013: 305).

Özyürek (2013: 24)’de “yetersizlikten etkilenenlere yönelik tutumlar üzerinde odaklaşan çalışmalar değişik öğretim kurum ve meslek gruplarındaki kişilerin yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumların olumsuz, basmakalıp, önyargılı ve onları kabul etmeyen şeklinde olduğu görülür” demektedir. Bu bağlamda özel gereksinimli bireylere yönelik olumsuz tutum, düşünce, tavır ve davranışların olumlu yönde değiştirilmesi; hem özel gereksinimli bireylerin kendilerini toplumda değerli hissetmelerine, hem de toplum içinde kabul görmelerine ve toplumda kabul görmeleri sonucunda da sosyalleşmelerine fayda sağlayabilir.

Öğretmenlerin sınıflarındaki özel gereksinimli öğrencileri ayırt etmeleri, özel gereksinim türüne göre bu öğrencilerin ihtiyaçlarını bilmeleri ve bu ihtiyaçlara da cevap vermeleri gereklidir. Öğretmenlerin bu beklentileri yerine getirebilmeleri için en azından üniversitede lisans düzeyinde sunulan özel eğitim dersini almaları, özel gereksinimli bireylere yönelik hem bilgi sahibi olmalarını hem de özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmelerine faydalı olabilir. Nitekim Fırat (2014)’de liselerde görev alacak öğretmen adaylarının lisans programlarına ve pedagojik formasyon alan öğretmen adaylarına yönelik kurs programlarına özel eğitim dersinin ilave edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Aynı doğrultuda Kayılı, Koçyiğit, Yıldırım Doğru ve Çiftçi (2010: 59)’da “öğretmen yetiştiren fakültelerin tüm bölümlerinde özel eğitim dersinin kredisi artırılabilir ve mevcut sistemde seçmeli ders olarak verilen kaynaştırma eğitimi dersi zorunlu hale getirilerek, öğretmenlikle ilgili tüm bölümlere yaygınlaştırılabilir” derken bu çalışmaya paralel olarak Gözün ve Yıkılmış (2004:78)’de “üniversitelerin Eğitim Fakültelerinin branş öğretmenleri yetiştiren programlarına Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırılması’na yönelik zorunlu ders ya da seçmeli bir ders konulabilir” demektedir.

Özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi ile ilgili alanyazında çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Avramidis, Bayliss ve Burden, 2000; Babaoğlu ve Yılmaz, 2010; Batu, 1998; Batu, Kırcaali-İftar, Uzuner, 2004; Bek, Gülveren ve Başer, 2009; Casarez, Stevens, Oginga Siwatu ve Cain, Tarihsiz; Dalğar, 2011; Dien Westervelt ve Turnbull, 2015; Diken ve Sucuoğlu, 1999; Dolapci, 2013; Fırat, 2014; Gökdere, 2012; Gözün ve Yıkılmış, 2004; Güteryüz, 2014; Güven ve Çevik, 2011; Kayhan, Şengün ve Akmeşe, 2012; Konza, 2008; Kuzu, 2011; Melekoğlu, 2013; Orel, Töret ve Zerey, 2004; Özdemir, 2010; Öztürk, Ballıoğlu ve Şen, 2014; Sazak-Pınar ve Güner-Yıldız, 2013; Şahbaz ve Kalay, 2010; Şenel, 1996; Temel, 2000; Türkoğlu, 2007; Ünal, 2010; Yuker, Block ve Young, 1970 vb. şeklindedir. Literatür incelendiğinde engelliler ile ilgili de çalışmalar olduğu görülmektedir. Bunlardan bazıları ise; Çolak ve Çetin, 2014; Daşbaşı, Kesen ve Eryılmaz, 2013; Gürsel, 2006; Şahin ve Güldenoğlu, 2013; Yıldırım Sarı, Bektaş ve Altıparmak, 2010 şeklindedir. Bu çalışmalar incelendiğinde özel gereksinimli bireylere yönelik öğretmen adaylarının tutumlarını ölçen çalışmaların da eğitim alanına katkısı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada, öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları konu edilmiştir. Alana ilişkin yapılan literatür taramasında, özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları inceleyen çalışmalara sınırlı sayıda rastlanılmasına rağmen kaynaştırmaya yönelik tutumlar ile ilgili birçok çalışma bulunduğu görülmüştür. Bu nedenle geleceğin öğretmenlerinin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarını belirlemenin eğitim alanına katkısı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Problemi

Öğretmen adaylarının “*Özel Gereksinimli Bireylere*” yönelik tutumları ne düzeydedir?

Yukarıda sorulan araştırma problemine bağlı olarak cevabı aranan alt problemler de aşağıda ifade edilmiştir.

1. Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları ne düzeydedir?
2. Öğretmen adaylarının, özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları;

- a) Cinsiyet,
- b) Yaş,
- c) Bölüm,
- d) Yakın çevresinde özel gereksinimli birey olup olmama durumu,
- e) Yakın çevresindeki özel gereksinimli birey türlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermekte midir?

Yöntem

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanmasında araştırmada izlenen yol, verilerin analizi ve yorumlanmasında kullanılan istatistiksel tekniklere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Nicel araştırma desenlerinin kullanıldığı araştırmanın temel amacı öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutum düzeylerini belirlemektir. Bu amaçla araştırmada betimsel tarama modeli (survey) kullanılmıştır. Tarama modelleri, “geçmişte ya da halen varolan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır” (Karasar, 2010: 77).

Çalışma Grubu

Araştırma çalışma grubunu, Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde 2014-2015 öğretim yılı güz döneminde öğrenim görmekte olan ve özel eğitim dersini almış olan öğretmen adayları oluşturmuştur. Çalışma grubu oluşturulurken öğrenciler araştırmanın amacı konusunda bilgilendirilmiş ve gönüllü olarak katılım göstermeleri istenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğretmen adaylarının dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde çalışma grubunda yer alan öğretmen adaylarının; Sınıf Öğretmenliği 80, Sosyal Bilgiler 55, Eğitim Bilimleri (PDR) 45 ve Türkçe öğretmenliği 29 kişi olmak üzere 209 öğretmen adayı katılmıştır. Çalışma grubundaki öğretmen adaylarına ait demografik bilgiler ise Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunda Yer Alan Öğretmen Adaylarına İlişkin Betimsel Bilgiler

Bölümler	Bayan		Erkek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Sınıf Öğretmenliği	43	53.75	37	46.25	80	38.28
Türkçe Öğretmenliği	16	55.17	13	44.83	29	13.88
Eğitim Bilimleri (PDR)	22	48.89	23	51.11	45	21.53
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	26	47.27	29	52.73	55	26.32
TOPLAM	107	51.20	102	48.80	209	100

Tablo 2. Çalışma Grubundaki Öğretmen Adaylarına Ait Demografik Bilgiler

Değişken		N	%
Cinsiyet	Kız	107	51.20
	Erkek	102	48.80
Yaş	18-20	24	11.48
	21-23	148	70.81
	24-26	33	15.79
	27 ve üstü	4	1.91
Yakın Çevresinde Özel Gereksinimli Birey Olup Olmama Durumu	Evet	107	51.20
	Hayır	102	48.80
Yakın Çevresindeki Özel Gereksinimli Birey Türleri	Zihinsel engelli	33	15.79
	Görme engelli	8	3.83
	İşitme engelli	10	4.78
	Hiperaktivite ve dikkat eksikliği	7	3.35
	Üstün yetenekli	3	1.44
	Ortopedik engelli	22	10.53
	Diğer	10	4.78
	Birden fazla	16	7.66

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen “Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek geliştirme çalışması 2014–2015 eğitim öğretim güz yarıyılında Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği, Eğitim Bilimleri (PDR) ve Sınıf Öğretmenliği anabilim dallarında öğrenim gören 180 öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmış olup AFA’da faktörlerin yapısını belirlemek amacıyla temel bileşenler analizi kullanılmıştır. Ölçekten elde edilen puanların içtutarlılık açısından güvenilirliğini test etmek amacıyla Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı, her maddenin alt-üst %27 gruplarının madde ortalama puanları arasındaki ilişkisiz t testi, iki yarı test güvenilirliği Spearman-Brown korelasyon değeri ve Guttman Split-Half değeri ve her bir maddenin düzeltilmiş toplam madde korelasyonları hesaplanmıştır.

Faktör analizi yapılmadan önce Kaiser-Meyer-Olkin katsayısına (KMO) ve Bartlett küresellik testine bakılmıştır. Araştırmada, ölçeğin KMO değeri 0.855, Bartlett küresellik testi sonucu da (2341.713, df= 561, p= 0.000) olarak bulunmuştur. Buna göre elde edilen verilerin faktör analizi için uygun olduğu (Büyüköztürk, 2014) sonucuna ulaşılmıştır.

Ölçeğe ilişkin yapılan faktör analizi sonucunda, ölçeğin 13 madde olarak 3 faktör altında toplandığı belirlenmiştir. Ölçeğe ait üç faktör sırasıyla; birinci faktörde bulunan maddeler öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik ilgi ve zevk almalarından dolayı *beğeni* olarak, ikinci faktörde yer alan maddeler öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireyler ile ilgili daha fazla etkinlik yapılması, kitle iletişim aracında daha fazla yer verilmesi ve özel gereksinimli bireylerin eğitimleri hakkında bir şeyler öğrenmenin önemli olduğunu düşünmesi özel gereksinimli bireylere yönelik duyarlılıklarını gösterdiğinden *duyarlılık* olarak ve üçüncü faktörde yer alan maddeler ise öğretmen adaylarının, özel gereksinimli öğrencilerin sınıflarında olması ihtimalinin onları korkutması, özel gereksinimli çocukların öğretmeni olmak istememeleri, tercih hakkı verilirse onları sınıflarında istememeleri ve özel gereksinimli bireye sahip ailenin çocuğuna nasıl davrandığı ile ilgilenmemelerinden dolayı *olumsuz tutum* boyutu olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin geneline ve faktörlere (alt boyutlara) ait güvenilirlik katsayıları Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Faktörler ve Ölçeğin Bütününe Ait Alfa Güvenirlilik Katsayıları

	Beğeni	Duyarlılık	Olumsuz Tutum	Ölçeğin Bütünü
Madde sayısı	6	3	4	13
Cronbach α	.803	.812	.712	.841

Tablo 3’de görüldüğü üzere birinci faktöre (Beğeni) ait $\alpha=.803$, ikinci faktör (Duyarlılık) $\alpha=.812$, üçüncü faktör (Olumsuz Tutum) $\alpha=.712$ ve ölçek geneline ait $\alpha=.841$ ’dir. Alfa katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği beğeni, duyarlılık alt boyutları ve ölçeğin bütünü için “yüksek derecede güvenilir” ve olumsuz tutum alt boyutunun ise “oldukça güvenilir” güvenilirlik değerine sahip olduğu söylenilebilir (Kayış, 2014).

Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi

Araştırmada veriler analiz edilirken örnekleme giren bütün cevaplayıcıların özel gereksinimli bireylere yönelik tutum puanları hesaplanmış ve ölçek puanlanırken olumlu ve olumsuz cümleler göz önünde alınarak cevap kategorileri olumludan olumsuz doğru 5, 4, 3, 2, 1 olarak puanlanmıştır. Bu nedenle, ölçekten alınabilecek en yüksek puan 65 ve en düşük puan 13’dür. Araştırmada öncelikle öğretmen adaylarının kişisel bilgileri ve ölçekte yer alan her bir maddeye verdikleri cevaplar SPSS paket programına girilmiştir. Araştırmanın probleminin çözümlenmesinde alt boyutlara ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler hesaplanmıştır. Araştırmanın 2a ve 2d alt probleminin çözümlenmesi ilişkisiz gruplarda t testi, 2b ve 2e alt probleminin çözümlenmesinde kruskal wallis testi ve 2c alt problemin çözümlenmesinde ise tek yönlü varyans analizi (Anova) istatistiksel teknikleri ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca farkın hangi boyutlar arasında olduğunu belirlemek üzere Scheffe testi kullanılmıştır. Özel gereksinimli bireylere yönelik tutum ölçeği maddeleri için aritmetik ortalamaların yorumlanmasında; 1.00-1.80 aralığı “Kesinlikle Katılmıyorum”, 1.81-2.60 aralığı “Katılmıyorum”, 2.61-3.40 aralığı “Kararsızım”, 3.41-4.20 aralığı “Katılıyorum” ve 4.21-5.00 aralığı ise “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneği olacak şekilde değerlendirilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın problemine ve alt problemlerine cevap aramak amacıyla toplanan verilerden elde edilen bulgular ve yorumları yer almaktadır.

1) Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın “öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları ne düzeydedir?” şeklinde ifade edilen birinci alt problemi ile ilgili verilerden elde edilen bulgular ve yorumları aşağıda verilmiştir. Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutum ölçeğinden aldıkları puanların dağılımı Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4. Öğretmen adaylarının "Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutum Ölçeği"nden Boyut ve Madde Bazında Aldıkları Puanlara İlişkin Betimsel İstatistikler (N=209)

Boyutlar	Maddeler	Min-Mak	Ortalama	Düzye	SS
Beğeni	ÖGB1	1-5	3.63	“Katılıyorum”	1.05
	ÖGB2	1-5	3.21	“Kararsızım”	1.11
	ÖGB3	1-5	3.70	“Katılıyorum”	1.06
	ÖGB4	1-5	3.66	“Katılıyorum”	1.08
	ÖGB5	1-5	3.74	“Katılıyorum”	1.02
	ÖGB6	1-5	3.54	“Katılıyorum”	1.10
	TOPLAM	6-30	21.46	“Katılıyorum”	4.98
Duyarlılık	ÖGB7	1-5	4.23	“Kesinlikle Katılıyorum”	1.05
	ÖGB8	1-5	4.24	“Kesinlikle Katılıyorum”	1.01
	ÖGB9	1-5	4.16	“Kesinlikle Katılıyorum”	1.02
	TOPLAM	3-15	12.64	“Kesinlikle Katılıyorum”	2.61

Olumsuz Tutum	ÖGB10*	1-5	2.34	“Katılmıyorum”	1.24
	ÖGB11*	1-5	2.02	“Katılmıyorum”	1.17
	ÖGB12*	1-5	1.92	“Katılmıyorum”	1.21
	ÖGB13*	1-5	2.32	“Katılmıyorum”	1.23
	TOPLAM	4-20	8.60	“Katılmıyorum”	3.89

*Olumsuz Maddeler, ÖGB: Özel Gereksinimli Bireyler

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutum ölçeğinin alt boyutlarından aldıkları toplam puanlar “beğeni” alt boyutu için $\bar{X} = 21.46$; “duyarlılık” alt boyutu için $\bar{X} = 12.64$ ve “olumsuz tutum” alt boyutu için $\bar{X} = 8.60$ olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutları için belirlenen puan aralıkları dikkate alındığında, öğretmen adaylarının beğeni alt boyutunda katılıyorum, duyarlılık alt boyutu için kesinlikle katılıyorum ve olumsuz tutum alt boyutunda ise katılmıyorum düzeyinde puan verdikleri görülmektedir. Buna göre öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik beğeni düzeylerinin nispeten yüksek, özel gereksinimli bireylere yönelik duyarlılıklarının yüksek ve özel gereksinimli bireylere yönelik olumsuz tutumlarının ise nispeten düşük olduğunu söylenebilir.

2) Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

2.1) Araştırmanın ikinci alt probleminde “Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenlere göre nasıl değiştiği” araştırılmaktadır. Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları arasında bu değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığına ait bulgular ve yorumları aşağıda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Araştırmada, “Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları arasında cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde ifade edilen alt probleme cevap bulmak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Öğretmen Adaylarının Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumları Arasında Cinsiyetlerine Göre t- Testi Sonuçları (N=209)

Boyutlar	Cinsiyet	N	Ortalama	SS	SD	t	p
Beğeni	Bayan	107	22.04	4.86	207	1.712	.088
	Erkek	102	20.86	5.06			
Duyarlılık	Bayan	107	13.01	2.39	207	2.136	.034*
	Erkek	102	12.25	2.78			
Olumsuz Tutum	Bayan	107	8.47	3.70	207	.497	.620
	Erkek	102	8.74	4.09			
Toplam	Bayan	107	43.51	6.19	207	1.833	.068
	Erkek	102	41.84	6.98			

p* < .05

Tablo 5 incelendiğinde, öğretmen adaylarının cinsiyetleri dikkate alındığında özel gereksinimli bireylere yönelik tutum puanlarına ait ortalamalar kullanılarak uygulanan bağımsız örneklem için t testi sonucuna göre .05 düzeyinde sadece “duyarlılık” boyutunda bayan öğretmen adayları lehine istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu görülmüştür. Bunun yanında 1. faktör olan “Beğeni” alt boyutu ile 3. faktör olan “olumsuz tutum” alt boyutu ve “ölçeğin geneli”nde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik genel tutumlarının benzer olduğunu söylemek mümkündür.

2.2) Araştırmada, “Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları arasında yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde ifade edilen alt probleme cevap bulmak amacıyla yapılan **Kruskal Wallis Testi** sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Öğretmen Adaylarının Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumlarına Sahip Olma Düzeyleri Arasında Yaşlarına Göre **Kruskal Wallis Testi** Sonuçları (N=209)

Boyutlar	Yaşları	N	Ortalama Sırası	Chi Square	Serbestlik	Anlam- lılık Düzeyi (p)
Beğeni	1	24	106.90	.770	3	.857
	2	148	103.29			
	3	33	112.52			
	4	4	94.75			
	5	209				
Duyarlılık	1	24	114.06	1.48	3	.686
	2	148	105.44			
	3	33	99.11			
	4	4	82.88			
	5	209				
Olumsuz Tutum	1	24	99.50	3.26	3	.353
	2	148	102.71			
	3	33	114.03			
	4	4	148.38			
	5	209				

p* < .05; 1: 18-20 yaş; 2: 21-23 yaş; 3: 24-26 yaş; 4: 27 ve üstü yaş; 5: TOPLAM

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının *beğeni* alt boyutu puanlarında yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanılmamıştır [($X^2=.770$; $sd=3$; $p>.05$)]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, 24-26 yaş aralığında olan öğretmen adaylarının en yüksek puanı ve 27 ve üstü yaş aralığında olan öğretmen adaylarının ise en düşük puanları aldıkları görülmektedir.

Aynı tabloda, öğretmen adaylarının *duyarlılık* alt boyutu puanlarının yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılığa rastlanılmamıştır. [($X^2=1.48$; $sd=3$; $p>.05$)]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, 18-20 yaş aralığında olan öğretmen adaylarının en yüksek puanı ve 27 ve üstü yaş aralığında olan öğretmen adaylarının ise en düşük puanları aldıkları görülmektedir.

Aynı tablodaki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının *olumsuz tutum* alt boyutu puanlarında yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılığa rastlanılmamıştır [($X^2=3.26$; $sd=3$; $p>.05$)]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, 27 ve üstü yaş aralığında olan öğretmen adaylarının en yüksek puanı ve 18-20 yaş aralığında

Boyutlar	Bölümler	N	\bar{X}	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	P	Fark (Cet.oeff.)
Bey	1	80	20.29	5.73	Gruplar arası	185.678	3	61.893	2.552	.057	
	2	55	22.20	4.37							

olan öğretmen adaylarının ise en düşük puanları aldıkları görülmektedir.

2.3) Araştırmada, “Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları arasında bölümlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde ifade edilen alt probleme cevap bulmak amacıyla yapılan Anova sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Öğretmen Adaylarının Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumlarına Sahip Olma Düzeyleri Arasında Bölümlerine Göre Anova Sonuçları (N=209)

	3	29	21.83	4.37	Gruplar	4972.303	205	24.255		
	4	45	22.42	4.29	İçerik					
	5	209	21.46	4.98	Toplam	5157.981	208			
Duyarlılık	1	80	12.40	2.88	Gruplar	41.222	3	13.741	2.051	.108
	2	55	12.58	2.52	arası					
	3	29	12.14	2.86	Gruplar	1373.141	205	6.698		
	4	45	13.44	1.80	İçerik					
	5	209	12.64	2.61	Toplam	1414.364	208			
Olumsuz Tutum	1	80	8.49	3.33	Gruplar	66.691	3	22.230	1.481	.221
	2	55	9.47	4.62	arası					
	3	29	8.31	3.73	Gruplar	3077.548	205	15.012		
	4	45	7.91	3.87	İçerik					
	5	209	8.60	3.89	Toplam	3144.239	208			

p* < .05; 1: Sınıf Öğretmenliği; 2: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği; 3: Türkçe Öğretmenliği; 4: Eğitim Bilimleri; 5: TOPLAM

Tablo 7'deki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının *beğeni* alt boyutu puanlarında bölümlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılığa rastlanılmamıştır [F (3, 205) = 2.552, p > .05]. Bu bulgu ışığında, bölümlerine göre öğretmen adaylarının *beğeni* alt boyutunda özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının benzer düzeyde olduğu söylenebilir.

Aynı tablodaki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının *duyarlılık* alt boyutu puanlarında bölümlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılığa rastlanılmamıştır [F (3, 205) = 2.051, p > .05]. Bu bulgu ışığında, farklı bölümlerindeki öğretmen adaylarının *duyarlılık* alt boyutunda özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının benzer düzeyde olduğu söylenebilir.

Aynı tablodaki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının *olumsuz tutum* alt boyutu puanlarında bölümlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılığa rastlanılmamıştır [F (3, 205) = 1.481, p > .05]. Bu bulgu ışığında, farklı bölümlerindeki öğretmen adaylarının *olumsuz tutum* alt boyutunda özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının benzer düzeyde olduğu söylenebilir.

2.4) Araştırmada, “Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları arasında yakın çevresinde özel gereksinimli birey

olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde ifade edilen alt probleme cevap bulmak amacıyla yapılan t testi sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Öğretmen Adaylarının Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumları Arasında Yakın Çevresinde Özel Gereksinimli Birey Olma Durumuna Göre t- Testi Sonuçları (N=209)

Boyutlar	ÖGB ol- ma duru- mu	N	Ortalama	SS	SD	t	P
Beğeni	Var	107	21.90	5.13	207	1.290	.199
	Yok	102	21.01	4.81			
Duyarlılık	Var	107	12.55	2.82	203.54	.484	.629
	Yok	102	12.73	2.36			
Olumsuz Tutum	Var	107	8.69	3.99	207	.355	.723
	Yok	102	8.50	3.90			
Toplam	Var	107	43.14	6.90	207	.987	.325
	Yok	102	42.24	6.32			

p* < .05

Tablo 8 incelendiğinde, öğretmen adaylarının yakın çevresinde özel gereksinimli birey olma durumu dikkate alındığında özel gereksinimli bireylere yönelik tutum puanlarına ait ortalamalar kullanılarak uygulanan bağımsız örneklem için t testi sonucuna göre .05 düzeyinde 1.faktör olan “beğeni” alt boyutunda, 2. faktör olan “duyarlılık” alt boyutu ile 3. faktör olan “olumsuz tutum” alt boyutu ve “ölçeğin geneli”nde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak; öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik genel tutumlarının yakın çevresinde özel gereksinimli birey olma durumuna göre benzer olduğunu söylemek mümkündür.

2.5) Araştırmada, “Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları arasında yakın çevresinde bulunan özel gereksinimli birey türüne göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?”

şeklinde ifade edilen alt probleme cevap bulmak amacıyla yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Öğretmen Adaylarının Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumlara Sahip Olma Düzeyleri Arasında Yakın Çevresinde Bulunan Özel Gereksinimli Birey Türüne Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları (N=209)

Boyutlar	ÖGB türü	N	Ortalama Sırası	Chi Square	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (p)
Beğeni	0	100	97.16	9.17	8	.328
	1	33	123.21			
	2	8	126.81			
	3	10	107.20			
	4	7	84.57			
	5	3	69.67			
	6	22	100.34			
	7	10	125.20			
	8	16	113.53			
	9	209				
Duyarlılık	0	100	103.51	16.53	8	.035*
	1	33	118.44			
	2	8	94.38			
	3	10	65.55			
	4	7	69.07			
	5	3	67.17			
	6	22	100.05			
	7	10	115.20			
	8	16	139.81			
	9	209				
Olumsuz Tutum	0	100	104.34	3.19	8	.922
	1	33	102.83			
	2	8	107.19			
	3	10	117.60			

4	7	128.21
5	3	108.17
6	22	103.27
7	10	117.20
8	16	88.63
9	209	

p* < .05, 0) Yok, 1) Zihinsel Engelli, 2) Görme Engelli, 3) İşitme Engelli, 4) Hiperaktivite ve Dikkat Eksikliği, 5) Üstün Yetenekli, 6) Ortopedik Engelli, 7) Diğer, 8) Birden fazla özel gereksinimi olanlar, 9) Toplam

Tablo 9'daki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının *beğeni* alt boyutu puanlarında yakın çevresinde bulunan özel gereksinimli birey türüne göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanılmamıştır [$X^2=9.17$; $sd=8$; $p>.05$]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, yakın çevresinde görme engelli olan bireye sahip öğretmen adaylarının en yüksek puanı ve yakın çevresinde üstün yetenekli olan bireye sahip öğretmen adaylarının ise en düşük puanı aldıkları görülmektedir.

Tablo 9'daki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının *duyarlılık* alt boyutu puanlarının yakın çevresinde bulunan özel gereksinimli birey türüne göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanılmıştır [$X^2=16.53$; $sd=8$; $p<.05$]. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, bu gruplardan yakın çevresinde birden fazla özel gereksinimi olan bireye sahip öğretmen adaylarının en yüksek puanı, yakın çevresinde işitme engelli olan bireye sahip öğretmen adaylarının ise en düşük puanı aldıkları görülmektedir.

Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili gruplar arasında Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Testin sonucuna göre yakın çevresinde özel gereksinimli birey olmayan öğretmen adayları ile yakın çevresinde işitme engelli ve birden fazla özel gereksinim türüne sahip öğretmen adayları arasında farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yapılan testin sonucunda, yakın çevresinde zihinsel engelli olan öğretmen adayları ile işitme engelli ve Hiperaktivite ve Dikkat Eksikliği olan öğretmen adayları arasında farklılaşmanın olduğu görülmüştür. Bunun yanında yapılan analiz sonucunda yakın çevresinde işitme engelli olan öğretmen adayları, Hiperaktivite ve Dikkat Eksikliği ve Ortopedik Engelli olan

öğretmen adayları ile birden fazla özel gereksinimi olan bireye sahip öğretmen adayları arasında da farklılaşma olduğu belirlenmiştir.

Aynı tablodaki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının *olumsuz tutum* alt boyutu puanlarında yakın çevresinde bulunan özel gereksinimli birey türüne göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanılmamıştır [$X^2=3.19$; $sd=8$; $p>05$]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, yakın çevresinde Hiperaktivite ve Dikkat Eksikliği olan bireye sahip öğretmen adaylarının en yüksek puanı ve yakın çevresinde birden fazla özel gereksinimi olan bireye sahip öğretmen adaylarının ise en düşük puanları aldıkları görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen “özel gereksinimli bireylere yönelik tutum ölçeği” kullanılarak, öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutum düzeyleri ile tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi amaç edinilmiştir. Ölçeğin alt boyutları için belirlenen puan aralıkları dikkate alındığında, öğretmen adaylarının ölçeğin beğeni alt boyutu için “katılıyorum”, duyarlılık alt boyutu için “kesinlikle katılıyorum” ve olumsuz tutum alt boyutu için ise “katılmıyorum” düzeyinde puan verdikleri tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bağlı olarak, öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik beğeni boyutunun nispeten yüksek, özel gereksinimli bireylere yönelik duyarlılıklarının yüksek ve özel gereksinimli bireylere yönelik olumsuz tutumlarının ise nispeten düşük olduğu söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından yaptırılan “Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor” araştırmasında kullanılan Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği ile elde edilen bulgulara göre; özürlülere yönelik toplumsal tutumların olumlu yönde olduğu belirlenmiştir.

Öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenleri dikkate alındığında, özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları arasında; sadece “duyarlılık” alt boyutunda bayan öğretmen adayları lehine istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu görülmüştür. Bunun yanında “Beğeni” alt boyutu, “Olumsuz tutum” alt boyutları ve “ölçeğin geneli”nde istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür. Bu durumda olup öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik genel tutumlarının cinsiyetlerine göre benzer olduğu

söylenbilir. Bu sonuçlar Çolak ve Çetin (2014)'in yapmış olduğu “Öğretmenlerin Engelliliğe Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma” çalışması ile paralellik göstermesine rağmen Yıldırım Sarı, Bektaş ve Altıparmak (2010)'de yapmış olduğu “Hemşirelik Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi” isimli çalışma ile paralellik göstermemektedir. Çünkü bu çalışmada cinsiyetlerine göre engelli bireylere yönelik tutum puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır.

Öğretmen adaylarının yaşlarına göre yapılan analizde ise ölçeğin bütün alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından yaptırılan “Toplum Özürüllüğü Nasıl Anlıyor” araştırmasında kullanılan Özürüllere Yönelik Tutum Ölçeği ile elde edilen bulgularda ise özürüllere yönelik toplumsal tutumların genç yaştakiler lehine daha olumlu olduğu sonucu bulunmuştur.

Öğretmen adaylarının bölümlerine göre yapılan analizde ise hem ölçeğin genelinde hem de bütün alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Dolayısıyla bölümlerine göre öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının benzer olduğu söylenebilir.

Öğretmen adaylarının yakın çevresinde özel gereksinimli birey olma durumu dikkate alındığında hem ölçeğin genelinde hem de bütün alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Dolayısıyla yakın çevresinde özel gereksinimli birey olma durumuna göre öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının benzer olduğu söylenebilir. Çalışmanın bu sonucu ile ilgili olarak, Çolak ve Çetin (2014)'in yapmış olduğu “Öğretmenlerin Engelliliğe Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma” çalışması ile paralellik göstermemektedir. Çünkü bu çalışmada aile içinde engelli olup olmamasına ilişkin istatistiksel olarak ailesinde engelli birey bulunanların lehine anlamlı farklılık bulunmaktadır.

Öğretmen adaylarının yakın çevresinde bulunan özel gereksinimli birey türüne göre ölçeğin sadece duyarlılık alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmüş olup beğeni ve olumsuz tutum alt boyutlarında istatistiksel anlamda bir farklılık görülmemiştir.

Öneriler

Öğretmen adaylarının YÖK tarafından öğretmen yetiştirme lisans programlarında seçmeli ders olarak yer alan özel eğitim dersini, bazı bölümlerde de verilen kaynaştırma eğitimi dersini almaları ve ayrıca bu derslerin zorunlu ders haline getirilmesi öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireyler konusunda hem bilgi sahibi olmasına hem de olumlu tutum geliştirmesine yardımcı olabilir. Bunun yanında özel eğitim veya kaynaştırma eğitimi ile ilgili derslerin uygulamaya dönük olması öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarını da olumlu yönde etkileyebilir.

Kaynaklar

- 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (1997), T.C. Resmi Gazete, 23011, 06 Haziran 1997.
- Ardıç, A. (2012). Tutuma ilişkin temel kavramlar ve kuramlar. (Editör: Diken, İ. H.), *Engellilere Yönelik Tutumlar*. (ss. 1-21). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Avramidis, E., Bayliss, P. & Burden, R. (2000). Student teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school. *Teaching and teacher education*, 16, 277-293.
- Babaoğlu, E. & Yılmaz, Ş. (2010). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(2), 345-354.
- Batu, E. S. (1998). *Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Batu, S., Kırcaali-İftar, G. & Uzuner, Y. (2004). Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 33-50.
- Baykoç Dönmez, N. (2010). Türkiye’de özel eğitim çalışmaları günümüzde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri. Baykoç, N. (Ed), *Öğretmenlik programları için özel eğitim* (ss. 338-352). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Bek, H., Gülveren, H. & Başer, A. (2009). Sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 160-168.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, PegemA Akademi, Ankara.
- Casarez, L. Stevens, T., Oginga Siwatu, K. & Cain, D. W. (No Date). Preservice teachers' attitudes toward students with disabilities: a study of candidates enrolled in teacher preparation programs. <http://2013csotteconference.weebly.com/uploads/1/2/3/8/12386384/1e-casarez-csotte.pdf> adresinden 27.04.2015 tarihinde alınmıştır.

- Çolak, M. & Çetin, C. (2014). Öğretmenlerin engelliliğe yönelik tutumları üzerine bir araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(1), 191-211.
- Dalğar, G. (2011). *Okulöncesi öğretmenlerinin ve okulöncesi öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- Daşbaşı, S., Kesen, N. F. & Eryılmaz, C. (2013). Eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin engellilere yönelik tutumları. *Sağlık ve Toplum*, 23(1), 39-46.
- Dien Westervelt, V. & Turnbull, A. P. (2015). Children's attitudes toward physically handicapped peers and intervention approaches for attitude change. <http://ptjournal.apta.org/> adresinden 26.04.2015 tarihinde alınmıştır.
- Diken, H. İ. & Sucuoğlu, B. (1999). Sınıfında zihin engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (3), 25-39.
- Dolapçı, S. (2013). *Öğretmen adaylarının öz-yeterlilik alguları ve kaynaştırma eğitimine bakış açıları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Fırat, T. (2014). Farklı eğitim kademelerinde görev yapacak öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ISSN: 1308-9196, 18, 597-628.
- Gökdere, M. (2012). Sınıf öğretmenleri ile sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırma eğitimine yönelik tutum, endişe ve etkileşim düzeylerinin karşılaştırmalı incelemesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), 2789-2806.
- Gözün, Ö. & Yıkılmış, A. (2004). Öğretmen adaylarının kaynaştırma konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının değişimindeki etkiliği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5 (2), 65-77.
- Güleryüz, B. (2014). *Sınıf öğretmenlerinin ve sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Gürsel, F. (2006). Engelliler için beden eğitimi ve spor dersinin öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarına etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31: 67-73.
- Güven, E. & Çevik, D. B. (2011). Müzik öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma (Balıkesir Üniversitesi örneği). *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications*. ISBN: 978-605-5782-62-7, 98-104.
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017 adresinden 27.04.2015 tarihinde alınmıştır.
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, Algı, İletişim*. İstanbul: İyi İşler Yayıncılık ve Matbaacılık http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/METIN%20INCEOGLU_Tutum-algı-iletisim.pdf [erişim tarihi: 21.04.2015]

- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kayhan, N., Şengül, A. & Akmeşe, P.P. (2012). İlköğretim birinci ve ikinci kademe öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 268-278, ISSN: 2146-9199.
- Kayılı, G., Koçyiğit, S., Yıldırım Doğru, S. S. & Çiftçi, S. (2010). Kaynaştırma eğitimi dersinin okulöncesi öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerine etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 20, 48 – 65.
- Kayış, A. (2014). Güvenilirlik analizi. Kalaycı, Ş. (Ed), *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* (ss. 404-409). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Konza, D. (2008). Inclusion of students with disabilities in new times: responding to the challenge. *University Of Wollongong Research Online*, pp: 38-64.
- Kuzu, S. (2011). *Öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimine yönelik tutumları ve öz duyarlık düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Melekoğlu, M. A. (2013). Özel gereksinimli öğrencilerle yürütülen etkileşim projesinin genel eğitim öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik olumlu tutum ve farkındalık geliştirmeleri üzerindeki etkilerinin belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Educational Sciences: Theory & Practice*, 13(2), 1053-1077.
- Orel, A., Zerey, Z. & Töret, G. (2004). Sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(1), 23-33.
- Özdemir, H. (2010). *Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Özdemir, S. (2013). Sosyal becerilerin ve sosyal uyumun desteklenmesi. Diken, İ. H. (Ed.), *İlköğretimde Kaynaştırma* (ss. 292-321). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Özgür, İ. (2013). *Engelli çocuklar ve eğitimi özel eğitim*. Adana: Karahan Kitapevi.
- Öztürk, H., Ballıoğlu, G. & Şen, G. (2014). Öğretmen adaylarının özel eğitimde kaynaştırma uygulamalarına yönelik tutumlarının incelenmesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1).
- Özyürek, M. (2013). *Engellilere yönelik tutumların değiştirilmesi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sazak-Pınar, E. & Güner-Yıldız, N. (2013). Öğretmenlerin özel gereksinimli olan ve olmayan öğrencilerin akademik ve sosyal davranışları için kullandıkları onaylama ve onaylamama davranışlarının incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Educational Sciences: Theory & Practice - 13(1)*, 541-556.
- Şahbaz, Ü. & Kalay, G. (2010). Okulöncesi eğitimi öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 116-135.

- Şahin, F. & Güldenoğlu, B. (2013). Engelliler konusunda verilen eğitim programının engellilere yönelik tutumlar üzerindeki etkisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(1)*, 214-239.
- Şenel, H. G. (1996). Yetersizliği olan ve olmayan gençlerin yetersizliğe yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi, 2 (2)*, 68- 75.
- T.C. Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA).(1997). Özürlülük Eğitimi: Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor Temel Araştırması. 23.11.2015 tarihinde http://egitim.beun.edu.tr/cv/eunlu/wp-content/uploads/sites/60/2013/11/toplum_ozurlulugu_nasil_anliyor.pdf adresinden alınmıştır.
- Temel, Z. F. (2000). Okul öncesi eğitimcilerinin engellilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18*, 148-155.
- Türkoğlu, Y. K. (2007). *İlköğretim okulu öğretmenleriyle gerçekleştirilen bilgilendirme çalışmalarının öncesi ve sonrasında öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ünal, F. (2010). *Kaynaştırma uygulamasının yapıldığı sınıflardaki, öğretmen, normal gelişim gösteren öğrenci ve engelli öğrenci velilerinin kaynaştırmaya yönelik tutumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yıldırım Sarı, H., Bektaş, M. ve Altıparmak, S. (2010). Hemşirelik Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi, 27*: 80-83
- Yuker, H. E., Block, J. R. & Younng, J. H. (1970). The measurement of attitudes toward disabled persons, rehabilitation series 3. Insurance Company Of North America Ina Mend Institute At Human Resources Center Albertson, New York 11507. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED044853.pdf> adresinden 19.05.2015 tarihinde alınmıştır.

EXPENDED ABSTRACT

The Investigation of the Teacher Candidates' Attitudes towards Individuals with Special Needs In Terms of Some Particular Variables

Purpose

The main purpose of this research is to investigate the prospective teachers' attitudes towards individuals with special needs in terms of some variables. When investigate of the related literature, it gives a result of many works about special education and integrated education. However such a survey gives limited works on the subject as the individuals with special needs. Having not enough work on the attitudes of the teacher candidates on the individuals with special needs puts this paper on an important place for contributing the subject.

The main question of the research follows as "What is the level of the attitudes of teacher candidates on the individuals with special needs?" and sub questions are as followings:

1- What is the level of the attitudes of teacher candidates on individuals with special needs?

2- Do the attitudes of teacher candidates on the individuals with special needs give different results in according to gender, age, sections, having any relation with the ones who individuals with special needs in their close environment and education and types of individuals with special needs in their close environment?

Method

This research used the survey model methods. The subject of this research is to search the attitudes of teacher candidates on the individuals with special needs according to some particular variables. For that purpose 209 students from the departments such as Turkish Language Teaching, Social Sciences Teaching, Education Science (PDR) and Classroom Teaching from Kafkas University Education Faculty were applied to “attitude scale towards individuals with special needs” which was developed by the researcher of this paper.

The working group of the research were formed that there were the totally 209 teacher candidates that from Classroom Teaching (N=80), Social Sciences Teaching (N=55), Education Sciences (N= 45) and Turkish Teaching (N=29).

The data collection tool was used “attitude scale towards individuals with special needs” was developed by the researcher. The development of this scale was done during the fall semester of 2014-2015 among the 180 teacher candidates that from Education Faculty Turkish Teaching, Education Sciences, Classroom Teaching and Social Sciences Teaching. In order to determine the validity of the scale, exploratory factor analysis (AFA) and confirmative factor analysis (CFA) were used in the research. According to those values, it was concluded through that the values are suitable for factor analysis. It was determine as factor analysis result of the scale was 13 items under 3 factors.

Results

The target of this research is to investigate both the attitude level of the teacher candidates on the individuals with special needs and their attitudes on the individuals with special needs by referencing some particular variables.

Focusing on the variable from gender, to see the attitudes of the teacher candidates, it has been seen that the only sensitivity sub level is significant to the favor of female teacher candidates, even though there has not been seen a statistically significant difference in the negative attitude sub levels, liking sub levels and in generally of the scale.

There has not been seen a statistically significant difference in the liking, sensitivity and negative attitude sub levels in the scale in according to the analysis based on age.

There has not been seen a statistically significant difference in the liking, sensitivity and negative attitude sub levels in the scale in according to the analysis based on the sections.

There has not been a significant difference neither in generally of the scale nor in sub levels of scale in according to whether or not individuals with special needs in close environment.

While there has been a significant difference only sensitivity sub level of the scale, there has not been seen a statistically significant difference in the negative attitude sub levels, liking sub levels and in generally of the scale in according to types of individuals with special needs in close environment.

Conclusion and Discussion

Firstly, obtained from the research' result can be said that the liking on the individuals with special needs is relatively high levels, the negative attitudes for the

	Maddeler	Kesinlikle	Katlıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle
--	-----------------	-------------------	-------------------	-------------------	---------------------	-------------------

individuals with special needs are relatively low levels and the sensitivity for the individuals with special needs are in high levels.

Respectively obtained from the research' result can be said that attitudes on the individuals with special needs of the teacher candidates are similar in according to age, the section, having any relation with the ones who individuals with special needs in their close environment.

1.	Özel gereksinimli bireye sahip olan ailenin çocuğuna nasıl davrandığıyla ilgilenmem.					
2.	Tercih hakkı verilirse sınıfta özel gereksinimli öğrenci istemem.					
3.	Özel gereksinimli çocuklardan birinin öğretmeni olabileceğimi düşününce öğretmen olmak istemiyorum.					
4.	Öğretmen olduğumda özel gereksinimli öğrencilerin sınıfta olması ihtimali beni korkutur.					
5.	Toplumdaki herkese özel gereksinimli bireyler konusunda bilgilendirici bir takım etkinliklerin yapılması gerektiğini düşünüyorum.					
6.	Kitle iletişim araçlarında özel gereksinimli bireylere daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum.					
7.	Özel gereksinimli bireylerin eğitimleri hakkında bir şeyler öğrenmek benim için önemli önemlidir.					
8.	Özel gereksinimli bireylere toplumda gereken önemin verilmesi için gerekirse ücret talep etmeden çalışabilirim.					
9.	Özel gereksinimli bireylerle ilgili yapılan yenilikleri takip etmekten hoşlanıyorum.					
10.	Özel gereksinimli bireylerle ilgili bir etkinlik yapmak isterim.					
11.	Televizyonda özel gereksinimli bireylerle ilgili bir programla karşılaşırsam onu sonuna kadar izlerim.					
12.	Özel gereksinimli bireyler ile ilgili yayınları takip ediyorum.					
13.	Başkaları ile özel gereksinimli bireyler hakkında sohbet etmekten hoşlanırım.					

EK 1: ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ